

Ryszard Rumianek

List do Laocydajczyków : wprowadzenie, tłumaczenie i komentarz

---

Studia Theologica Varsaviensia 24/2, 227-236

1986

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

LIST DO LAODYCEJCZYKÓW

Wprowadzenie, tłumaczenie i komentarz — Ryszard Rumianek

WPROWADZENIE

W liście św. Pawła Apostoła do Kolosan czytamy: „A skoro list zostanie u was odczytany, postarajcie się o to, by odczytano go też w Kościele w Laodycei; a wy żebyście też przeczytali list z Laodycei” (4, 16). Słowa te nasunęły przypuszczenie, że mógł istnieć list napisany przez św. Pawła do wiernych w Laodycei. Sprawa jednak nie jest prosta, bo być może chodzi tu o znany nam List św. Pawła do Efezjan (tak uważał np. Tertulian). W każdym razie według *Fragmentu Muratoriego* apokryf *List do Laodycejczyków* był dziełem zwolenników heretyka Marcjana. Językiem oryginalnym tego listu był prawdopodobnie grecki, chociaż wszystkie zachowane rękopisy są łacińskie. Problem datacji jest też bardzo trudny. Przypuszcza się, że *List do Laodycejczyków* powstał między II a IV w. Najważniejszym rękopisem jest ten, który zachował się w *Codex Fuldensis* (VI w.).

Wydanie krytyczne, na którym oparto tłumaczenie, jest następujące: *Apocrypha IV. Die apokryphen Briefe des Paulus an die Laodicener und Korinther* (Kl T, 12), wyd. A. Harnack, Bonn 1905.

LIST DO LAODYCEJCZYKÓW¹

1 Paweł, apostoł wybrany nie przez ludzi ani przez poszczególnego człowieka, ale przez Jezusa Chrystusa², do braci w Laodycei:

2 Łaska wam i pokój od Boga Ojca i Pana Jezusa Chrystusa³.

3 W każdej mojej modlitwie dziękuję Chrystusowi za to, że trwacie w Nim i za wytrwałość w Jego dziełach, w oczekiwaniu obietnicy dnia sądu.⁴

4 Niech was nie odwodzą puste słowa pewnych ludzi⁵, którzy

---

¹ Dokładnie tytuł brzmi: *Koniec listu do Kolosan. Początek listu do Laodycejczyków*.

² Por. Ga 1, 1.

³ Por. Ga 1, 3; Flp 1, 2.

⁴ Por. Flp 1, 3.

⁵ Por. Kol 2, 4; Ga 1, 11; 2, 5. 14; 1 Tm 1, 6.

- zamierzają oddalić was od prawdy Ewangelii przeze mnie głoszonej.
- 5 Teraz niech Bóg sprawi, aby to, co ode mnie pochodzi, przyczyniło się do wzrostu prawdy Ewangelii...⁶ służąc i praktykując dobroć dzieł zbawczych życia wiecznego.
  - 6 Więzy, które znoszę w Chrystusie i z powodu których cieszę się i wesele, są teraz widoczne wszystkim.⁷
  - 7 To przyczynia się do mojego wiecznego zbawienia, co jest spełnione dzięki waszym modlitwom i opiece Ducha Świętego, czy to w życiu, czy w śmierci.⁸
  - 8 Moje życie jest w Chrystusie, a śmierć jest radością!⁹
  - 9 To sprawi w was Jego miłosierdzie, abyście mieli tę samą miłość i abyście byli jednomyślni.¹⁰
  - 10 Dla tego, najdrożsi, zachowujcie wytrwale wszystko, co usłyszeliście, gdy byłem obecny; jak przypominacie sobie, tak postępujcie w bojaźni Bożej, i w ten sposób osiągniecie życie wieczne,¹¹
  - 11 ponieważ Bóg jest Tym, który działa w was,¹²
  - 12 wszystko to, co czynicie, czyńcie bez wycofywania się.¹³
  - 13 Zresztą, najdrożsi, radujcie się w Panu¹⁴ i strzeżcie się tych, którzy szukają brudnego zysku.
  - 14 Wszystkie wasze modlitwy niech będą jawne przed Bogiem i trwajcie w myśli Chrystusa.¹⁵
  - 15 Czyńcie wszystko to, co jest nieskazitelne, prawdziwe, wstydlive, słuszne, uprzejme.¹⁶
  - 16 Zachowujcie w waszym sercu to, co usłyszeliście i otrzymaliście, a pokój będzie z wami.¹⁷

---

⁶ Por. Flp 1, 12. Ponadto trzeba podkreślić, że wszystkie rękopisy mają tutaj lukę. Niektóre z nich próbują ją zapełnić, dodając następujące słowa: „moi uczniowie” albo bardziej dosłownie: „ci, którzy pochodzą ode mnie”, lub „ci, którzy są zrodzeni przeze mnie” (zob. *Apocriphi del Nuovo Testamento*, wyd. L. Moraldi, Torino 1971, t. 2, kol. 1737 — komentarz).

⁷ Por. Flp 1, 13. 18; 2, 17.

⁸ Por. Flp 1, 19n.

⁹ Por. Flp 1, 21. Niektóre kodeksy dodają tu słowo „naprawdę”, czyli: „moje życie jest naprawdę w Chrystusie”.

¹⁰ Por. Flp 2, 2.

¹¹ Por. Flp 2, 12.

¹² Por. Flp 2, 13.

¹³ Por. Flp 2, 14.

¹⁴ Por. Flp 3, 1; 4, 4.

¹⁵ Por. Flp 4, 6; 1 Kor 15, 58.

¹⁶ Por. Flp 4, 8.

¹⁷ Por. Flp 4, 9. Trzeba tu dodać, że w *Codex Fuldensis* brak jest w. 17. Występuje on w innych manuskryptach, ale ogólnie jest uważany za dodatek i brzmi następująco: „Pozdrówcie wszystkich braci świętym pocałunkiem” (por. 1 Tes 5, 26).

18 Pozdrawiają was święci.¹⁸

19 Łaska Pana Jezusa Chrystusa niech będzie z waszym duchem.¹⁹

20 Sprawcie, aby ten list przeczytali mieszkańcy Kolosów, wy natomiast przeczytajcie list do Kolosan.²⁰

---

¹⁸ Por. Flp 4, 22.

¹⁹ Por. Flp 4, 23; Ga 6, 18.

²⁰ Por. Kol 4, 16.

PODRECZNIK PRAWA KANONICZNEGO

Ks. Edward Sztafrowski wydał *Podręcznik prawa kanonicznego*:

tom I (str. 368, cena 600,— zł) zawiera zagadnienia wstępne (o porządku prawnym w Kościele, o źródłach prawa kanonicznego, o soborowej odnowie Kodeksu Prawa Kanonicznego) oraz wykład księgi I (Normy ogólne) i II (Lud Boży, część I: Wierni) Kodeksu Prawa Kanonicznego.

tom II (str. 304, cena 600,— zł) podaje omówienie dalszych części księgi II (część II: Hierarchiczny ustrój Kościoła, część III: Instytuty życia konsekrowanego i stowarzyszenia życia apostołskiego);

tom III (str. 346, cena 600,— zł) analizuje księgę III (Nauczycielskie zadania Kościoła) oraz księgę IV (Uświęcające działanie Kościoła, część I: Sakramenty — z wyjątkiem sakramentu małżeństwa);

tom IV: (str. 471, cena 600,— zł) kontynuuje omówienie księgi IV (sakrament małżeństwa; część II: Pozostałe akty kultu Bożego, część III: Miejsca i czasy święte) oraz omawia księgę V (Dobra doczesne Kościoła), księgę VI (Sankcje w Kościele) i księgę VII (Procesy).

Zamówienia przyjmuje Dział Administracyjno-Gospodarczy ATK, 01-653 Warszawa, ul. Dewajtis 3.

LIST KORYNTIAN DO PAWŁA I PAWŁA DO KORYNTIAN

Wprowadzenie, tłumaczenie i komentarz — Ryszard Rumianek

WPROWADZENIE

List *Koryntian do Pawła* i *Pawła do Koryntian* powstał na podstawie następujących wzmianek z *Pierwszego Listu* św. Pawła Apostoła do *Koryntian*: „W związku ze sprawami, o których pisaście...” (7, 1) oraz: „Napisałem wam w liście...” (5, 9). Apokryf ten powstał prawdopodobnie w drugiej połowie II w. Tradycja manuskryptów jest reprezentowana przez następujące teksty:

- 1) Różne manuskrypty armeńskie Nowego Testamentu. Zachowało się ich jedenaście i prawie wszystkie zawierają omawianą korespondencję. Na ich podstawie ustalono pierwotny tekst armeński (A).
- 2) Komentarz armeński św. Efrema z IV w. do listów Pawłowych (E). Św. Efrema uważał ten apokryf za księgę natchnioną i potraktował go na równi z autentycznymi listami św. Pawła Apostoła. Komentarz został dokonany na tekście syryjskim.
- 3) Pięć manuskryptów łacińskich (L, M, B, P, Z).
- 4) Manuskrypt koptyjski. Jest to papirus z Heidelbergu z VI w., będący tłumaczeniem z greckiego (Heid).
- 5) Rękopis grecki odkryty w III w. razem z *Narodzeniem Maryi*. Ma on oznaczenie Bodmer X (Bodmer).

Początkowo myślano, że apokryf został napisany w języku syryjskim. Po odkryciu jednak manuskryptów łacińskich i wersji koptyjskiej powstała hipoteza, że językiem oryginalnym był grecki.

Są dwie tradycje, jeśli chodzi o tekst: jedna zawiera samą korespondencję *Koryntian* z Pawłem i Pawła z *Koryntianami*, druga zaś jest zamieszczona w *Dziejach Pawła*. Ponadto w oparciu o tekst ustalono dwie recenzje: krótszą (starszą), reprezentowaną przez kodeks Bodmer, Heid, E i L, oraz dłuższą (z dodatkami tekstów kanonicznych), reprezentowaną przez kodeks A i M.

Tłumaczenie zostało oparte o następujące wydania krytyczne: *Apocrypha IV. Die apokryphen Briefe des Paulus an die Laodicener und Korinther* (Kl T, 12), wyd. A. Harnack, Bonn 1905, 8—23 — kodeks łaciński L₁ i wtórne tłum. greckie, które zostało dokonane na gruncie

pięciu wyżej wymienionych świadectw oraz *Apocryfi del Nuovo Testamento*, wyd. L. Moraldi, Torino 1971, 1740—1748 — papirus z Heidelbergu i papirus Bodmera X (tłum. wł.).

LIST KORYNTIAN DO PAWŁA

- 1 Stefan i wszyscy starsi, którzy są z nim, Dafinus, Eubolus, Teofil i Zenon, do brata¹ Pawła w Panu pozdrowienie.
  - 2 Przybyli do Koryntu jacyś dwaj mężowie,² Szymon i Kleobius, którzy bunzą wiarę niektórych przez fałszywe słowa,
  - 3 które ty osądz,
  - 4 ponieważż ani od ciebie, ani od innych apostołów³ nie słyszeliśmy nigdy podobnych rzeczy.
  - 5 My jednak strzeżemy tego wszystkiego, co otrzymaliśmy od ciebie i od innych.⁴
  - 6 Pan okazuje nam zatem swoje miłosierdzie przez sam fakt, że ty jesteś jeszcze przy życiu i możemy w ten sposób słuchać ciebie na nowo;⁵
  - 7 przybądź do nas, albo napisz.⁶
  - 8 Wierzymy bowiem, jak zostało objawione Theonoe⁷, że Pan cię wybawił z rąk nieprzyjaciół.
  - 9 Rzeczy, które mówią i nauczają, są te:
  - 10 nie należy wierzyć prorokom;
  - 11 Bóg nie jest wszechmocny;⁸
  - 12 nie ma zmartwychwstania ciała;
  - 13 Bóg nie stworzył człowieka;
  - 14 Chrystus nie przyszedł w ciele i nie narodził się z Maryi;
  - 15 świat nie jest dziełem Boga, lecz aniołów.
  - 16 Dlatego, bracie, prosimy cię, abys zrobił wszystko i przybył do nas, żeby Kościół Koryncki pozostał bez zgorszenia i żeby objawiła się ich niedorzeczność.
- Zegnaj w Panu!

¹ Wyraz „brat” nie występuje we wtórnym tłum. gr. oraz u Bodmera.

² Nie ma tego wyrazu we wtórnym tłum. gr.

³ „...ani od innych apostołów...” — brak w L₁. Natomiast u Bodmera brak tylko słowa „apostołów”.

⁴ Brak całego wersetu w L₁.

⁵ W L₁ z całego wersetu jest tylko: „w ciele”.

⁶ W L₁ jest tylko „nas”. Heid dodaje „albo napisz”. Natomiast Bodmer ma: „rzeczywiście wierzymy, że ty sam przybędziesz, jako to zostało objawione Theonoe”.

⁷ Brak tego wyrazu w L₁ i we wtórnym tłum. gr. Bodmer ma go werset wcześniej. Theonoe może być rozumiane w znaczeniu: „ten, który myśli według Boga”. Warto tu zaznaczyć, że kodeks A i M mają Theonas, a kodeks E — Etheonas.

⁸ Brak wyrazu „wszechmocny” w L₁.

(Opowiadanie)⁹

- 1 Diakoni Treptos i Eutyches zanieśli list do Filippi,
- 2 tak, że Paweł będąc w więzieniu otrzymał go za pośrednictwem Stratoniki,¹⁰ żony Apollofana.
I zapłakał.
- 3 Następnie zawołał mówiąc: o ileż dla mnie byłoby lepiej umrzeć i znaleźć się blisko Pana, niż żyć na tym świecie w ciele słuchając smutnych wiadomości, jak te o nauczaniu, i widzieć udrękę dołączającą się do udręki.¹¹
- 4 W momencie krytycznym jak ten, jestem w więzach i rozmyślam nieszczęścia, za pośrednictwem których realizują się dzieła szatana!
- 5 W największym zatem strapieniu Paweł napisał odpowiedź na list.

LIST PAWŁA DO KORYNTIAN

- 1 Paweł, więzień¹² Jezusa Chrystusa, do braci, którzy znajdują się w Koryncie, przesyła pozdrowienie!
- 2 Wśród wielu ucisków, które niestety mnie godzą, nie zaskakuje mnie, że niegodziwe nauki rozpowszechniają się tak szybko.¹³
- 3 Mój Pan Jezus Chrystus przyjdzie rzeczywiście bardzo szybko nie znosząc dłużej wiarołomstwa swojej nauki.¹⁴
- 4 Od początku bowiem przekazałem wam to wszystko, co otrzymałem od tych, którzy byli przede mną apostołami i przebywali cały czas z Jezusem Chrystusem.¹⁵
- 5 Nasz Pan Jezus Chrystus jest narodzony z Maryi, z rodu Dawida, z Ducha Świętego, którego Ojciec posłał do Niej z Niebios,¹⁶
- 6 aby przyszedł na ten świat Jezus i wybawił każdego człowieka przez swoje cielesne narodzenie oraz wskrzesił nas ze śmierci w ciele, jak sam dał tego przykład;¹⁷
- 7 Człowiek został stworzony przez Jego Ojca

⁹ Tekst ten znajduje się tylko w papirusie z Heidelbergu oraz częściowo we wtórnym tłum. gr. (bez wersetów 4 i 5).

¹⁰ Wg kodeksu A Paweł był w więzieniu z powodu tej osoby.

¹¹ Por. Flp 1, 23; 2, 27; 2 Kor 5, 8.

¹² Por. Ef 3, 1; Flm 9.

¹³ Por. Ga 1, 6.

¹⁴ Wśród pierwszych chrześcijan rozpowszechnione było oczekiwanie na bliskie powtórne przyjście Jezusa Chrystusa — por. 1 Kor 4, 5; 7, 29; 1 Tes 4, 14—16; 2 Tes 2, 2—5; Pasterz Hermasa 3, 8, 9; List Barnaby 4, 3; 21, 3.

¹⁵ Por. 1 Kor 15, 3; Ga 1, 17.

¹⁶ Por. Rz 1, 3. Kodeks L₁ dodaje tu: „...przez anioła Gabriela”.

¹⁷ Por. 1 Tm 1, 15.

- 8 i dlatego kiedy zagubił się, był poszukiwany, aby być ożywionym dla dzieła usynowienia.¹⁸
- 9 Bowiem Bóg wszechmocny, stwórca nieba i ziemi, posłał najpierw Żydom proroków, aby wybawić ich od grzechów,¹⁹
- 10 ponieważ zechciał zbawić dom Izraela. Dlatego wziął część Ducha Chrystusa i wysłał go na proroków, którzy głosili przez długi czas religię bez błędu.
- 11 Ale ten, który może obalić to, co jest sprawiedliwe, chcąc być Bogiem, podjął się dzieła i wyniszczył ich krępując wszystkich swoją wolą, i koniec świata przybliżył do sądu.²⁰
- 12 Bóg wszechmocny, będąc sprawiedliwym, i nie chcąc niweczyć swego dzieła,²¹
- 13 posłał swego Ducha do Maryi;²²
- 14 Ona uwierzyła całym sercem i otrzymała w łonie Ducha św., tak iż Jezus objawił się w świecie,²³
- 15 aby zły, który zapanował w ciele, za Jego pośrednictwem został zwyciężony i przekonał się, że nie jest Bogiem.
- 16 Tak bowiem Jezus Chrystus zbawił w swoim ciele wszystkich,²⁴
- 17 okazując w swoim własnym ciele świątynię sprawiedliwości,²⁵
- 18 w której zostaliśmy zbawieni.²⁶
- 19 Ci zatem, którzy są zgodni z tamtymi ludźmi, nie są synami sprawiedliwości, ale gniewu, ponieważ odrzucili Opatrzność Bożą, twierdząc, że niebo i ziemia oraz wszystko co na nich jest, nie jest dziełem Boga.²⁷
- 20 Oni rzeczywiście mają wiarę przekłętą węża.
- 21 Odwracajcie się od nich i uciekajcie od ich nauczania.
- 22 Nie jesteście bowiem synami nieposłuszeństwa, ale najukochańszego Kościoła.

¹⁸ Por. Rz 8, 15. 23; 9, 4; Ga 4, 5n. Papirus z Heidelbergu ma w tym miejscu nieco inaczej: „po śmierci był poszukiwany...”.

¹⁹ Heid o posłaniu proroków najpierw Żydom mówi w wierszu następnym.

²⁰ Por. 2 Tes 2, 4. Werset w takim brzmieniu ma tylko uzupełniony przez kodeks M papirus z Heidelbergu.

²¹ Heid ma: „...nie chcąc, aby Jego dzieło było odrzucone”.

²² L₁ i Heid dodają: „w Galilei”. Natomiast Bodmer M, natomiast inne brzmienie całego wiersza: „spowodował zstąpienie Ducha, i w formie ognia, w Maryi, Galilejce”.

²³ Brak tego wersetu we wtórnym tłum. gr. i u Bodmera. L₁ i Heid są właściwie w tym miejscu uzupełnione kodeksem M, natomiast kodeks A ma inną lekcję: „ponieważ ona uwierzyła całym swoim sercem, była więc godna otrzymać i zrodzić naszego Pana Jezusa Chrystusa.”

²⁴ W L₁ brak: „zbawił wszystkich”.

²⁵ Por. 1 Kor 3, 17; Ef 2, 21. Brak tego wersetu w L₁.

²⁶ Brak tego wersetu w L₁.

²⁷ Brak początku wersetu w L₁. Por. 1 Tm 1, 19.

- 23 Dlatego został zapowiedziany czas zmartwychwstania.²⁸
- 24 Dla tych, którzy mówią, że nie ma zmartwychwstania ciała, dla nich zmartwychwstania nie ma,
- 25 ponieważ nie uwierzyli, że zmarły (Pan) tak zmartwychwstał.²⁹
- 26 Koryntianie, oni bowiem nie rozumieją ziarna pszenicy i wszystkich innych nasion, które rzucone nagie w ziemię, po zniszczeniu, z woli Boga powstają na nowo w ciele i w szacie.³⁰
- 27 W taki sposób to, co zostało zasiane, nie tylko odżywa, ale daje pomyślność i błogosławieństwo.
- 28 Jeśli zaś nie chcemy brać przykładu z nasion, to weźmy bardziej szlachetny.
- 29 Wiecie, że Jonasz, syn Amittaja, nie chcąc głosić przeciw Niniiwie był wchłonięty przez potwora morskiego
- 30 i po trzech dniach i trzech nocach Bóg usłyszał Jonaszę modlącego się w najgłębszej otchłani i nic w nim nie zostało zniszczone, ani włos ani powieka.³¹
- 31 Tym więcej, jak On sam zmartwychwstał, tak wskrzesi was, którzy uwierzyliście w Jezusa Chrystusa.³²
- 32 Jeśli zostało wskrzeszone ciało człowieka, który zmarł z synów Izraela i był rzucony na kości Elizeusza, tak również wy, na których było ciało, kości i duch Chrystusa, w tym dniu zmartwychwstaniecie z ciałem kompletnym.³³
- 33 Podobnie i prorok Eliaszk wskrzesił ze śmierci syna wdowy. O ileż więcej Pan Jezus na dziwięk trąby, w mgnieniu oka, wskrzesi was ze śmierci, jak On sam powstał z martwych. W swoim ciele rzeczywiście dał nam przykład.³⁴
- 34 Jeśli przeto wolicie inne rzeczy, to nie chcecie mnie nękać!
- 35 Jestem bowiem więźniem, aby zwyciężał we mnie Chrystus, i dlatego noszę w moim ciele Jego stygmaty,³⁵ abym ja sam został wskrzeszony z martwych.³⁶
- 36 Ktokolwiek postępuje za tą regułą otrzymaną za pośrednictwem błogosławionych proroków i świętej Ewangelii, posiadzie na-

²⁸ Wiersze 22 i 23 występują tylko w kodeksie M, który znów uzupełnił Heid. Por. Ef 2, 2; 5, 6.

²⁹ Dla jasności myśli trzeba tu dodać słowo „Pan”. Ponadto warto zauważyć, że wiersze 24 i 25 mają w kodeksach M i A poprawioną lekcję w tym, co wydaje się bardziej pierwotne, że nie ma zmartwychwstania grzeszników.

³⁰ Por. 1 Kór 15, 37; 2 Kór 5, 3; J 12, 24n.

³¹ Por. Mt 12, 40; Jon 1, 1; 2, 3.

³² Por. Rz 6, 4.

³³ Por. 2 Krl 13, 21; Łk 24, 39.

³⁴ Wiersz 33 występuje tylko w kodeksach M i A. Znowu Heid został nim uzupełniony. Przykład jest wzięty z 1 Krl 17, 19—23.

³⁵ Por. Ga 6, 17.

³⁶ Por. Flp 3, 8.

grodę, a gdy powstanie z martwych, osiągnie życie wieczne.³⁷

37 Natomiast ten, który przekroczy te rzeczy, ma w sobie ogień, a ci, którzy idą tą drogą, są ludźmi bezbożnymi

38 i pokoleniem żmijowym;

39 od nich powinniście zostać oddzieleni potęgą Pana.³⁸

40 Pokój niech będzie z wami!³⁹

---

³⁷ Por. Ga 6, 16. Słowa: „... a gdy powstanie z martwych, osiągnie życie wieczne”, są lekcją z kodeksu M, której bliskie są lekcje A i E.

³⁸ Wierszem tym kończy się kodeks E.

³⁹ Takie zakończenie ma wtórne tłum. gr. oraz Bodmer. Natomiast L₁ i Heid dodają jeszcze „łaskę i miłość”.